

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів
(найменування кафедри)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)
“ ____ ” _____ 201__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 8.07072 Фінанси, банківська справа та страхування

(шифр та найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування «Державні та муніципальні фінанси»
(назва магістерської програми)

на тему: «Система пенсійного забезпечення в Україні: проблеми та перспективи розвитку»
(назва теми)

Виконавець:

студент ЦЗФН факультету
Жукова Наталія Миколаївна
(прізвище, ім'я, по батькові) _____ /підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)
Васютинська Людмила Анатоліївна
(прізвище, ім'я, по батькові) _____ /підпис/

АНОТАЦІЯ

на дипломну роботу.

Жукова Н.М. «Система пенсійного забезпечення в Україні: проблеми та перспективи розвитку»,
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності
«Фінанси, банківська справа та страхування» за магістерською програмою «Державні та муніципальні фінанси»,
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2018 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – процес управління фінансовими ресурсами пенсійного забезпечення.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти функціонування системи пенсійного забезпечення, еволюція розвитку, визначено основні проблеми пенсійного забезпечення. Проаналізовано стан солідарної пенсійної системи, розвиток недержавних пенсійних фондів та узагальнено міжнародний досвід щодо реформування системи пенсійного забезпечення. Запропоновано пропозиції щодо можливості удосконалення пенсійного забезпечення в Україні шляхом впровадження накопичувальної системи та розвантаженням солідарної системи.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, пенсія, пенсійна реформа, солідарна система, накопичувальна система, недержавне пенсійне забезпечення, Пенсійний фонд, демографічна ситуація.

ANNOTATION

in thesis

Zhukova N.M. «The Pension System in Ukraine: Problems and Prospects for Development », thesis for Master degree in specialty «Finance, Banking and Insurance» under the program «State and Municipal Finance»,
Odessa National Economic University
Odessa, 2018

Thesis consists of three chapters. Object of study is process of management by financial resources of Pension System.

Diploma thesis deals with theoretical aspects of functioning pension system, evolution of development. The State pay-as-you-go Pension System, the development of non-state pension funds and the international experience in reforming Pension System were analyzed..

Suggestions of improvement pension system in Ukraine were proposed. by introduction of the story system and unloading of the solidarity system.

Keywords: pension providing, pension, pension reform, pay-as-you-go pension system, story system, non-state pension providing, Pension Fund, demographic situation.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
1.1.Еволюція розвитку системи пенсійного забезпечення	6
1.2.Економічний зміст, необхідність і склад системи пенсійного забезпечення	13
1.3.Джерела формування та використання коштів Пенсійного фонду	23
РОЗДІЛ 2. ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПРАКТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ	
2.1.Основні тенденції та проблеми функціонування системи пенсійного забезпечення	31
2.2.Оцінювання стану солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування	39
2.3.Особливості функціонування системи пенсійного забезпечення на локальному рівні (на прикладі Пенсійного фонду України УПФУ у Малиновському районі м. Одеси)	51
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
3.1.Застосування міжнародного досвіду щодо реформування системи пенсійного забезпечення в українську практику	59
3.2.Вектори вдосконалення загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.....	69
3.3.Домінанти розвитку накопичувальної та недержавної систем пенсійного забезпечення	78
ВИСНОВКИ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	94
ДОДАТКИ	105

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах соціально-економічного розвитку одним із основних інститутів соціального захисту населення є система пенсійного забезпечення, яка призначена для запобігання бідності серед пенсіонерів, задоволення їх основних потреб, заміщення втрачених доходів і підтримки звичного рівня життя людини після втрати працездатності. Разом із цим, огляд стану пенсійних систем країн світу дозволяє стверджувати, що теоретичні та практичні аспекти пенсійного забезпечення не є досконалими і потребують подальшого дослідження.

Особливо актуальним це питання є для України, сучасний стан пенсійного забезпечення якої характеризується глибокою кризою, що проявляється в зростаючому дефіциті ПФУ, який фінансується за рахунок держбюджету. Україна є найбільш швидко старіючою країною світу, і, як наслідок, частка пенсіонерів стрімко зростає; пенсійний внесок є одним із найбільших в світі, а пенсійні виплати одними із найнижчих в Європі.

Дослідженню пенсійного забезпечення, присвятили свої праці низка вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема державне пенсійне забезпечення досліджували А. Скрипник, Т. Кравчук, Т. Дідковська, В. Толуб'як, В. Олексійко, Т. Бондалетова, О. Долгова, В. Візницька, Є. Заєць, Н. Нарожна, Ю. Привалов, Б. Умурзаєв, Н. Внукова І. Беринцева та інші. Цю сферу постійно аналізують державні органи, такі як Пенсійний фонд України, Міністерство фінансів України, Державна казначейська служба України та інші.

Наявність актуальних теоретичних і практичних проблем у сфері пенсійного забезпечення зумовили вибір теми дипломного дослідження, визначення її мети, основних завдань, об'єкту, предмету і методів дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретичних засад системи пенсійного забезпечення та визначення її шляхів удосконалення.

Для досягнення встановленої мети поставлено такі **завдання**:

- вивчити еволюцію розвитку системи пенсійного забезпечення;
- розкрити економічний зміст, необхідність і склад системи пенсійного забезпечення;
- визначити джерела формування та використання коштів Пенсійного фонду:
- проаналізувати основні тенденції та проблеми функціонування системи пенсійного забезпечення;
- здійснити оцінювання стану солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- з'ясувати особливості функціонування системи пенсійного забезпечення на локальному рівні (на прикладі Пенсійного фонду України УПФУ у Малиновському районі м. Одеси);
- дослідити міжнародний досвід щодо реформування системи пенсійного забезпечення з метою його застосування в українську практику;
- визначити вектори вдосконалення загальнообов'язкового державного пенсійного страхування
- обґрунтувати доміанти розвитку накопичувальної та недержавної систем пенсійного забезпечення.

Об'єктом дослідження є процес управління фінансовими ресурсами пенсійного забезпечення.

Предмет дослідження виступають економічні відносини з приводу формування і використання Пенсійного фонду.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано діалектичний метод наукового пізнання, а також загальнонаукові методи пізнання: методи теоретичного узагальнення, комплексного аналізу (для дослідження теоретичних засад системи пенсійного забезпечення), порівняння та системного підходу (для аналізу проблематики та практики функціонування системи пенсійного забезпечення в Україні), метод синтезу (при аналізі вітчизняного і зарубіжного досвіду реформування системи пенсійного забезпечення), методи узагальнення та деталізації (для розробки пропозицій щодо вдосконалення

системи пенсійного забезпечення.

Інформаційна база дослідження У ході дослідження використано Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України, інформаційні джерела матеріали Пенсійного фонду України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Світового банку, наукові доробки та монографічні видання вітчизняних та зарубіжних учених.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра опубліковано: Жукова Н.М. Реформування пенсійного забезпечення в зарубіжних країнах: досвід для України / Н. М. Жукова // Студентська науково-практична конференція фінансово-економічного факультету Одеського національного економічного університету: «Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання: сучасний стан та перспективи», 24 листопада 2017 року; Жукова Н.М. Солідарна пенсійна система: стан, проблеми та шляхи удосконалення. / Н.М. Жукова //Збірник студентських наукових праць. ОНЕУ. Кафедра фінансів. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://oneu.edu.ua/pages/cath/finans/>.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі наведено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення проблеми, що полягає у розробці теоретичних засад функціонування пенсійного забезпечення та наданні практичних рекомендації щодо удосконалення цього процесу в Україні. Отримані в процесі дослідження результати дають змогу сформулювати наступні висновки і внести пропозиції, що мають теоретичне й практичне значення.

1. Узагальнюючи існуючі в літературі підходи до трактування поняття «пенсійне забезпечення» встановлено, що під останнім слід розуміти систему правових, економічних, організаційно-адміністративних, соціальних, фінансових заходів щодо підтримки та захисту осіб від матеріальної незабезпеченості внаслідок втрати працездатності за віком, інвалідністю або втратою годувальника громадян.

2. За результатами вивчення еволюції системи пенсійного страхування можна зробити висновок, що його розвиток пройшов такі етапи: етап стихійного зародження через виникнення кас взаємодопомоги, створення добровільних страхових організацій; етап становлення державного регулювання, якому характерне втручання держави у процесі пенсійного страхування, та зародження солідарної системи пенсійного страхування; перехідний етап, який характерний тільки для постсоціалістичних країн, що стали на шлях розвитку ринкових відносин; етап реформування пенсійної системи, який характеризується впровадженням багаторівневої системи пенсійного страхування та забезпечення, розподілом зобов'язань щодо пенсійного забезпечення населення між державою, працедавцями та робітниками.

3. Враховуючи теоретичні засади функціонування системи пенсійного забезпечення визначено структуру пенсійної системи, виходячи з якої існує три рівні. Першим є солідарна система, яка базується за принципом солідарності поколінь і передбачає здійснення поточних виплат пенсіонерам за рахунок

пенсійних відрахувань працюючих. Другим – накопичувальна система, яка здійснюється за рахунок сплати внесків до накопичувального фонду працівниками чи роботодавцями від їхнього імені. Третій рівень – добровільна система особистих пенсійних внесків, що формується повністю за рахунок особистих внесків і виплачується як додаткова пенсійна допомога за рахунок особистих пенсійних заощаджень.

4. Виявлено й узагальнено основні чинники, що впливають на функціонування пенсійного забезпечення. Зокрема, старіння населення, що супроводжується змінами його демографічного складу зростання зайнятості у неформальному секторі економіки і неповної зайнятості, відмова молодих громадян від участі у національних або професійних пенсійних системах призвели до збільшення фінансового навантаження на солідарні пенсійні системи.

Обґрунтовано, що демографічна ситуація, яка склалася сьогодні у світі та в Україні, негативно впливає на економіку та соціальну сферу, спонукає до радикальних перетворень. Старіння населення зумовило погіршення співвідношення між категоріями працездатного та непрацездатного віку. Самі по собі демографічні зміни (нижча народжуваність і довша тривалість життя), виходячи зі світових тенденцій є незворотними. Тому демографічні зміни мають бути обов'язково враховані при реформуванні пенсійної системи.

5. Виявлено незбалансованість дохідної та видаткової частин бюджету Пенсійного фонду України. Аналіз функціонування солідарної системи показав, що значна частина доходів Пенсійного фонду формується завдяки власним коштам із залученням переданих ресурсів, а саме – коштів з Держбюджету. Сформованих за рахунок пенсійних внесків власних коштів є замало для того, щоб повністю профінансувати відповідні видатки.

6. Проведене дослідження світового досвіду пенсійного забезпечення, України у тому числі, дозволяє зробити висновки, що пенсійні системи різних країн світу мають схожу структуру із певними відмінностями, які пояснюються

особливостями соціально-економічного, політичного та демографічного, а відповідно й організаційно-правового характеру.

Найбільшого поширення у світовій практиці набули програми пенсійного страхування на солідарній основі. Серед інших популярних програм пенсійного страхування виділяють добровільні накопичувальні програми.

7. В Україні є необхідність впровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення, оскільки вона дозволить розвантажити солідарну систему, сформує індивідуальні накопичення громадян, дасть можливість залучати інвестиційний ресурс громадян на розбудову національної економіки, дасть поштовх розвитку національного фондового ринку.

8. Узагальнено теоретичні концепції та практичний досвід розвитку недержавного пенсійного забезпечення. Визначено, що впродовж останніх років у багатьох країнах світу у результаті реформування солідарних пенсійних систем значно зросла роль недержавного пенсійного забезпечення. З'ясовано особливості розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні, що дає підстави для більш глибокого розуміння їх ролі у системі пенсійного забезпечення та розвитку фінансового ринку. Накопичуючи фінансові ресурси своїх учасників недержавні пенсійні фонди створюють джерело довготермінових інвестицій, забезпечують додаткові пенсійні виплати громадянам. З метою стимулювання розвитку недержавних пенсійних фондів запропоновано залучення пенсійних активів до фінансування високотехнологічних проектів підприємств, які працюють за пріоритетними напрямками розвитку сучасних технологій, що сприятиме проведенню структурної перебудови економіки країни і ефективного розвитку фінансових механізмів державного управління пенсійною системою.

9. Вдосконалення і реформування системи пенсійного забезпечення в Україні є основним завданням в країні.

Проведене дослідження дає змогу сформулювати ряд пропозицій щодо удосконалення системи пенсійного забезпечення в Україні:

- вивести заробітну плату з тіні шляхом проведення податкових реформ, що дозволить збільшити дохідну частину бюджету ПФУ;
- запровадити систему коригуючих коефіцієнтів розміру пенсії, яка не стимулюватиме населення до раннього виходу на пенсію з метою стимулювання продовження зайнятості Пенсійному фонду необхідно;
- створити додаткові робочі місця для працездатного населення з метою збільшення розмірів сплати страхових внесків до ПФУ;
- забезпечити інституціональну готовність пенсійної системи, яка передбачає створення інфраструктури та механізмів її ефективного управління;
- забезпечити обґрунтований рівень фіскального навантаження, яке зумовлює пенсійна система на фонд оплати праці.
- розширити напрями інвестування пенсійних активів за наявності сприятливих умов на фондовому ринку та макроекономічної стабільності;
- розробити та запровадити фінансові механізми зацікавленості для роботодавців, брати активну участь розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення.

Реалізація пропозицій забезпечить стійкий і збалансований розвиток пенсійної системи, гармонізацію з міжнародними та європейськими стандартами та вимогами, активізує діяльність виконавчих органів влади, роботодавців і громадян щодо досягнення високих стандартів пенсійного забезпечення, а також розвиток конкуренції між інституціями державного та приватного пенсійного забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артюх Т. М. Страхування життя і його розвиток в Україні // Фінанси України. – 2000. – № 9. – 126 с.
2. Бондалетова Т. О. Етапи становлення системи пенсійного забезпечення України / Т. О. Бондалетова, А. С. Харченко // Інновації та традиції в сучасній науковій думці [Текст] : матер. третьої міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (21–23 серпня). — Вінниця : [б. в.], 2014. — С. 36—42.
3. Безугла В. О. Соціальне страхування: навч. посібник / В. О. Безугла, Д. М. Загірняк, Л. П. Шаповал. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 208 с.
4. Толуб'як В.С. Актуарні розрахунки в системі пенсійного забезпечення: теоретико-організаційний аспект / В.С. Толуб'як // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 18. – С. 84–88.
5. Шарпаций В. Г. Формування системи соціального забезпечення в УСРР (1919-1922 рр.). Організаційна структура та функції. - К.: Ніка-Центр, 2004. - 80 с.
6. Завербна Н. В. Напрями удосконалення політики доходів і витрат населення в умовах інтеграції України у світове господарство / Н. В. Завербна, А. С. Завербний // Вісник — Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – Л.: Видавництво національного університету — Львівська політехніка, 2007. – С. 207–212.
7. Розпутенко І. В. Державні видатки в перехідних економіках — К., 1998. – 244 с.
8. Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 р. за № 1788-ХІІ.
9. Концепція соціального забезпечення населення України [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України № 3758-ХІІ від 21.12.1993 р. — Режим доступу : www.portal.rada.gov.ua.
10. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [Електронний ресурс] : Закон України № 1058-4 від

- 09.07.2003 р. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2464-17>
11. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України № 47-48 від 2003 р. // Відомості Верховної Ради України [Текст]. — 2003. — № 47/48. — 9 квіт.
 12. Бурков Ю. А. Сучасна система накопичення / Ю. А. Бурков // Фінансові послуги. — 2012. — №2. — С. 4.
 13. Мицай М. Право на пенсійне забезпечення в умовах соціальної держави: поняття, ознаки, тенденції розвитку / М. Мицай. // Трудове право. — 2017. — №10. — С. 95–99.
 14. Бевзенко О.В. Пенсійне страхування: сутність та порівняльна характеристика / О.В. Бевзенко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету: Економічні науки. — 2012. — № 3 (60). — С. 247-253.
 15. Беринцева И. Н. Разработка пенсионной программы в системе социальной направленности деятельности организаций / И. Н. Беринцева // Изв. высш. учеб. заведений. Социология. Экономика. Политика. — 2010. — № 1. — С. 17–20
 16. Дідковська Т. О. Пенсійне забезпечення працівників на роботах зі шкідливими та важкими умовами праці : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.05 / Т. О. Дідковська; Харк. нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2008. — 19 с.
 17. Ерошенков С. Г. Анализ закономерностей пенсионного обеспечения за рубежом и определение фактического состояния пенсионной системы России / С. Г. Ерошенков. — М. : Юрист, 2007. — 258 с.
 18. Казанчан А. А. Поняття і види пенсійного забезпечення громадян в Україні / А. А. Казанчан // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки. — 2010. — Т. 23 (62). № 1. 2010. — С. 144-151.

- 19.Кравчук Т. В. Пенсійне забезпечення у разі втрати годувальника у солідарній пенсійній системі України: автореф. дис..канд. юрид. наук. 12.00.05 / Т. В. Кравчук; Одеська нац. юрид. акад. – О., 2008. – 20 с.
- 20.Пенсійне забезпечення: міжнародний досвід. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pension.kiev.ua/files/pensprovision_international_experience
- 21.Умурзаев Б. Х. Роль и место пенсионного обеспечения в экономических отношениях людей в условиях углубления рынка / Б. Х. Умурзаев // Трудовое право. – 2006. – № 7. – С. 56–60.
- 22.Астархан Е. И. Принципы пенсионного обеспечения рабочих и служащих / Е. И. Астархан – М. : Госюриздат, 1961. – 185 с.
- 23.Внукова Н. М. Соціальне страхування : [навч. посіб.] / Н. М. Внукова, Н. В. Кузьминчук. – К. : Кондор, 2006. – 352 с.
- 24.Словник системного аналізу в державному управлінні / [Ю. П. Сурмін, Л. Г. Шпика, В. Д. Бакуменко, Л. М. Гогіна]. – К.: Вид-во НАДУ, 2007. –148 с.
- 25.Скрипник А. В. Фінансові ризики в контексті пенсійної реформи / А. В. Скрипник, Л. А. Ліхтенштейн // Фінанси України. – 2007. – № 2. – С. 138–153.
- 26.Пенсійна реформа: виклик для України [Електронний ресурс] / Аналітично-дорадчий центр Блакитної стрічки ПРООН. – Київ, 2008. – 69 с. – Режим доступу: http://www.un.org.ua/files/pension_reform_ukr.pdf
- 27.Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Підхід до пенсійного забезпечення пенсіонерів, які виїхали на постійне місце проживання за кордон [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.pension.kiev.ua/files/pensioners_moved_abroad_26july07_ua.pdf
- 28.Ткаченко Л. Шляхи подальшого реформування пенсійної системи України / Л. Ткаченко // Вісник Пенсійного фонду України. – 2008. – № 8. – С. 24–26.

29. Гуцалова Ю. Є. Фінансово-економічна сутність пенсійного забезпечення в Україні / Ю. Є. Гуцалова. // Економічна теорія. – 2015. – №2. – С. 86–93.
30. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): [монографія] / О. М. Ковалюк – Л. : Видавничий центр Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2002. – 396 с., с. 5.
31. Привалов Ю. Пенсійна реформа в Україні: тенденції та перспективи / Ю. Привалов, Ю. Саєнко, Ю. Сапелкін, відп ред. Ю. Саєнко. – К.: ПЦ – Фоліант, 2005. – 218 с
32. Нарожна Н.І. Доходи пенсійного фонду: оптимізація формування та резерви зростання / Н. І. Нарожна // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля – 2013 р. № 16 (205) С.145-149
33. Заєць Є.Р. Проблеми формування доходної бази Пенсійного фонду України /Є.Р.Заєць. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=75942>
34. Офіційний сайт Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua>
35. Матвієнко Є.П. Новації в організації роботи органів Пенсійного фонду України / Є. П. Матвієнко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Випуск 1. – Том 2. – 2014. – С.12-32.
36. Селезень Ю. Ю. Недержавне пенсійне забезпечення як напрям розширення системи соціального захисту населення в Україні [Електронний ресурс] / Ю. Ю. Селезень // Управління розвитком. - 2014. - № 2. - С. 163-165. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2014_2_65
37. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>

38. Положення «Про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України», №292/ 2003.
39. Александрова Г. М. Сучасний стан пенсійної системи України / Г. М. Александрова, Ю. Б. Кондакова. // Молодий вчений. – 2016. – №6. – С. 4–8.
40. Шаманська Н. В. Сучасні тенденції прагматики та проблематики пенсійного забезпечення в Україні [Електронний ресурс] / Н. В. Шаманська // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Економіка. - 2013. - Вип. 22. - С. 90-93. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2013_22_20
41. Губрієнко Е.Н. Проблеми та перспективи реформування пенсійної системи України / Губриенко Е.Н. к.ю.н., доцент / Вісник Запорізького національного університету №3. – 2011.
42. Староста О. П. Тіньові доходи та пенсійна система України / О. П. Староста. // Науковий вісник УжНУ. – 2013. – №3.
43. Мальований М. І. Стан та проблеми фінансового забезпечення системи пенсійного страхування України [Електронний ресурс] / М. І. Мальований // Облік і фінанси. - 2014. - № 1. - С. 89-95. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2014_1_16
44. Про схвалення Концепції подальшого проведення пенсійної реформи: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 жовт. 2009 р. №1224-р. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
45. Сирота І. М. Право на пенсійне забезпечення та його здійснення в сучасних умовах [Електронний ресурс] / І. М. Сирота // Вісник Чернівецького факультету Національного університету "Одеська юридична академія". - 2013. - Вип. 1. - С. 66-70. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vchfo_2013_1_9
46. Візницька В. Пенсійна реформа – крок до реальної демократії// Соціальний захист. – 2004. – №7. – С. 8-9.

- 47.Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
- 48.Баранник Л. Б. Фінансування пенсійного забезпечення як глобальна проблема сучасності [Електронний ресурс] / Л. Б. Баранник // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Економіка. - 2014. - Вип. 27. - С. 56-61. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2014_27_12
- 49.Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- 50.Смутчак З. В. Пенсійне забезпечення як домінанта напруженості соціальних відносин / З. В. Смутчак. // Інтелект ХХІ. – 2016. – №5. – С. 201–204.
- 51.Коваль О. П. Ризики, загрози, пріоритети та наслідки реформування пенсійної системи України : аналіт. доп. [Електронний ресурс] / О. П. Коваль. – К. : НІСД, 2012. – 44 с. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/public/File/2012_table/0516_dop.pdf.
- 52.Маначинська, Ю.; Белік, С. Система пенсійного забезпечення в Україні: сучасний стан та облікова фіксація змін // Стан та перспективи розвитку обліково-аналітичного забезпечення управління підприємницькою діяльністю в умовах євроінтеграційних процесів: матеріали Міжнародної наукової інтернет конференції, м. Чернівці, 26-27 листопада 2015 р. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2015. –296 с. – С. 213-215
- 53.Набатова Ю.О. Аналіз сучасного стану пенсійного забезпечення України в 2010–2015 рр. / Ю.О. Набатова // Ефективна економіка. – 2015. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4054>.
- 54.Марцонь О. В. Сучасний стан солідарної системи пенсійного забезпечення в Україні: показники діяльності та напрямки вдосконалення [Електронний ресурс] / О. В. Марцонь // Наука й економіка. - 2014. - Вип. 1. - С. 267-273. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nie_2014_1_45

- 55.Безтелесна Л. Соціальна справедливість у солідарній системі пенсійного забезпечення України / Л. Безтелесна, Г. Юрчик // Україна: аспекти праці. – 2013. – № 5. – С. 21-27
- 56.Шевчук П.І, Проблеми збалансування бюджету Пенсійного фонду України [Електронний ресурс] / П. І. Шевчук // Університетські наукові записки. – 2013. - №2. – С. 315-321. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/>
- 57.Онищенко В. В. Оцінка діяльності Пенсійного фонду України як складової фінансової системи держави / В. В. Онищенко. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – №11. – С. 232–236.
- 58.Про результати аналізу формування та виконання бюджету Пенсійного фонду України / Рахункова палата України. [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16727325>
- 59.Звіт про виконання бюджету управління ПФУ в Малиновському районі м. Одеси за 2012 р.
- 60.Звіт про виконання бюджету управління ПФУ в Малиновському районі м. Одеси за 2013 р.
- 61.Звіт про виконання бюджету управління ПФУ в Малиновському районі м. Одеси за 2014 р.
- 62.Звіт про виконання бюджету управління ПФУ в Малиновському районі м. Одеси за 2015 р.
- 63.Звіт про виконання бюджету управління ПФУ в Малиновському районі м. Одеси за 2016 р.
- 64.Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. (колектив авторів) / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Український центр соціальних реформ, 2006. – 138 с.
- 65.Філіпчук П. В. Системи пенсійного забезпечення: огляд світового досвіду [Електронний ресурс] / П. В. Філіпчук. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/Filipchuk.pdf.

- 66.Петрушка О. В. Досвід реформування пенсійних систем зарубіжних країн та його використання в Україні / О. В. Петрушка, Ю. В. Баніт. // Наука й економіка. – 2015. – №1. – С. 19–27.
- 67.Пенсійні фонди у світі [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
https://knpf.bank.gov.ua/uchasnykam/baza_znan/pensiini_fondy_u_sviti.html.
- 68.Пенсии в Норвегии [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
<http://www.pensiamarket.ru/AllNews.aspx?id=3409>.
- 69.Пенсия в Чехии: теория и практика [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу: <http://ptel.cz/2016/04/pensiya-v-chexii-teoriya-i-praktika/>.
- 70.Пенсійна система Японії [Електронний ресурс] // Цінні папери України. – 2015. – Режим доступу:
http://www.securities.org.ua/securities_paper/review.php?id=853-854&pub=7087
- 71.Олексійко В. С. Зарубіжний досвід пенсійного захисту населення / В. С. Олексійко. // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – 2016. – С. 165–171.
- 72.Верещак В. Механізми впровадження накопичувального складника в систему обов'язкового пенсійного страхування України / В. Верещак. // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2016. – №2(29). – С. 89–96.
- 73.Дробот Я. В. Проблеми та напрямки реформування пенсійної системи в Україні / Я. В. Дробот, Н. В. Резніченко. // Фінансовий простір. – 2016. – №1. – С. 63–66.
- 74.Сова Е. Ю. Проблеми та перспективи розвитку страхового бізнесу в Україні / Е. Ю. Сова // Наука й економіка. – 2015. – № 1 (37). – С. 47.
- 75.Саїнчук Н. В. Стан та перспективи розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні / Н. В. Саїнчук. // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2014. – №681. – С. 79–84.

- 76.Бражко О. Реформування системи державного пенсійного страхування / О. Бражко // Економіка та держава. – 2010. – № 5. – С.16–17
- 77.Павлюк Є. О. Реформування системи пенсійного забезпечення України: передумови та основні засади[Електронний ресурс] / Є. О. Павлюк // Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2014. - Вип. 2. - С. 88-94. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vanp_2014_2_13
- 78.Шпильовий С. Проблеми системи пенсійного забезпечення в Україні та шляхи її вдосконалення [Електронний ресурс] / С. Шпильовий // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. - 2013. - Вип. 31. - С. 51-54. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_vsn_2013_31_13
- 79.Долгова О. Розвиток недержавного пенсійного забезпечення в Україні // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету (КНТЕУ). – 2009. – №2. – С.33-39
- 80.Кравченко М. В. Накопичувальна пенсійна система як інструмент соціальногозахисту громадян [Електронний ресурс] / М. В. Кравченко. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10kmvszg.pdf>.
- 81.Попов В. М. Проблеми та перспективи пенсійного страхування в Україні / В. М. Попов, І. А. Лагно. // Наукові записки. – 2015. – №18. – С. 35–41.
- 82.Шевчук Н. В. Основні засади формування ефективного фінансового забезпечення пенсійної системи в Україні [Електронний ресурс] / Н. В. Шевчук // Економіка. Фінанси. Право. - 2014. - № 2. - С. 31-33. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2014_2_9
- 83.Рудик В. Пріоритетність економічних чинників у реформуванні пенсійної системи України / В. Рудик. // Світ фінансів. – 2016. – №3. – С. 20–30.
- 84.Максимова Т.С. Вплив пенсійної реформи на скорочення дефіциту бюджету пенсійного фонду України [Електронний ресурс] / Т.С. Максимова, Т.Г. Біньовська // Вісник Східноукраїнського національного

- університету імені Володимира Даля. – 2013. - №16. – С.86-89. Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/>
- 85.Надрага В. І. Фінансові ризики розбудови пенсійної системи в Україні: демографічний аспект / В. І. Надрага // Фінанси України. – 2015. – № 1. – С. 79–86
- 86.Етапи впровадження пенсійної реформи в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_4813.
- 87.Підхомний О. М. Критерії оцінювання фінансової безпеки вітчизняної системи недержавного пенсійного забезпечення / О. М. Підхомний. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – №24.
- 88.Белялов Т. Е. Характеристика суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення: функціонування і проблеми діяльності [Електронний ресурс] / Т. Е. Белялов, Д. І. Коваленко // Актуальні проблеми економіки. - 2013. - № 2. - С. 57-62. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2013_2_8
- 89.Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.12.2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://nfp.gov.ua/files/17_Dep_Repetska/NPF_IV_kv%25202016.pdf.
- 90.Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua>
- 91.Марченко Н. А. Особливості становлення та розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні [Електронний ресурс] / Н. А. Марченко, В. В. Строга // Молодий вчений. - 2014. - № 4(07)(1). - С. 83-86. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_4\(07\)_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_4(07)_24)
- 92.Борисюк О.В. Роль недержавних пенсійних фондів у пенсійній реформі України [Електронний доступ]/ О. В. Борисюк, Ю. А. Лесик, Ю. В. Нінічук // Науковий вісник [Буковинського державного фінансово-економічного університету]. Економічні науки. – 2014. Вип. 26. – С.163-168. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvbdfa>

- 93.Калініченко О. О. Перспективи впровадження недержавного пенсійного забезпечення та добровільного медичного страхування в Україні [Електронний ресурс] / О. О. Калініченко // Вісник соціально-економічних досліджень. - 2013. - Вип. 1. - С. 359-362. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2013_1_57
- 94.Штепенко К. П. Аналіз діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні / К. П. Штепенко, А. В. Деркаченко. // Молодий вчений. – 2016. – №12. – С. 1006–1010.